

ULUSLARARASI AMİSOS DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL AMISOS

Cilt/Volume 2, Sayı/Issue 3 (Aralık/December 2017), ss./pp. 175-183

DOI:

ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230

Kazı - Arastırma / Excavation – Research

Geliş Tarihi/Received: 19. 12. 2017

Kabul Tarihi/Accepted: 26. 12. 2017

AMİSOS TERİTORYUMUNDA BİR MOZAIK KAZISI
A MOSAIC EXCAVATION IN AMISOS TERRITORY

Orhan Alper ŞİRİN*

Özet:

Amisos teritoryumunda ortaya çıkan kilise kalıntısı, kentteki en erken kilise örneğini temsil etmektedir. Kilise kalıntısının zemininde yer alan M.S. 5. yüzyılı ön plana çıkaran taban mozaïği Yunan-Roma mozaik sanatının özelliklerini barındırmaktadır. Amisos kentinin Erken Bizans Dönemi'ne ait verileri ortaya koymasından dolayı kilise kalıntısı ve taban mozaïği önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Amisos, Kilise, Mozaik, Erken Bizans Dönemi, Kurtarma Kazısı.

Abstract:

The ruins of the church that was found in the Amisos territory represent the earliest church example in the city. The mosaic paving the ground floor of the church ruin which bring A.D. 5th century into the forefront also contains the characteristics of Greek-Roman mosaic art. The remains of the church and the

* Arkeolog, Samsun Müze Müdürlüğü. E-posta: alpersirin84@gmail.com

floor mosaic have an important place in terms of revealing the data of the Early Byzantine period of the city of Amisos.

Keywords: Amisos, Church, Mosaic, Early Byzantine Period, Salvage Excavation.

Giriş:

Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 12/06/2017 tarih ve 1800 sayılı yazısı ekinde yer alan Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 01/06/2017 tarih ve 111294 sayılı yazısı ve ekindeki 01/06/2017 tarih ve 110463 sayılı izin belgesine istinaden Samsun İli, Atakum İlçesi, Çatalçam Mahallesi, Cemaller Mevkii, 471 nolu parselde bulunan mozağin kurtarma kazısı Samsun Müze Müdürlüğü tarafından 17/07/2017 - 26/07/2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları Müze Müdürlüğü Arkeologları, müzeden üç stajyer öğrenci ve Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından sağlanan üç işçi ile yürütülmüştür.¹

Mozağin sınır tespitinin yapılabilmesi için kazı çalışmalarına mekan kalıntısı çevresinde başlanmış ve mekanın uzanış yönüne doğru çalışmalar genişletilerek kalıntıya ait temel duvarları ortaya çıkarılmıştır.

Güneybatı-kuzeydoğu uzantılı olan mekan kalıntısı dikdörtgen bir plana sahiptir. Mekanın kuzeybatısındaki temel duvarı dıştan anakaya yapısına dayandırılmıştır. Duvarın genişliği 80cm., ölçülebildiği kadarıyla uzunluğu 6.20m. ve yüksekliği 45cm.'dir. Temel duvarı, yaklaşık 10-20cm. ebatlarında doğal taşlarla oluşturulmuş ve yer yer taş aralarına kiremit kırıkları yerleştirilmiştir. Taş ve kiremitlerin aralarında da harç bulunmaktadır.

Mimari kalıntının güneybatısındaki temel duvarı briketten yapılmış depo/ahır olarak kullanılan bir yapının altında kalmaktadır. Mekanın kuzeydoğusundaki temel duvarı ise tahribata maruz kalığı için tespit edilememiştir.

Mekanın güneydoğusundaki temel duvarı 80cm. genişliğinde ve gözlemlenebildiği kadarıyla 4m. uzunluğundadır. Bu duvarın güney köşesinden güneydoğuya dek uzanan dış cephesi anakaya yapısına dayandırılmış 90cm. genişliğinde ve yaklaşık 4.20m. uzunluğunda ikinci bir temel uzantı ortaya çıkmıştır. Mozaik alanının 4.5m. güneydoğusunda açılan bir sondajda da mekan kalıntısıyla ilişkili olabilecek bir taş sırası daha tespit edilmiştir.

¹ Kurtarma kazısı, Samsun Müze Müdür Vekili Uğur TERZİOĞLU başkanlığında, Arkeolog Mustafa KOLAĞASIOĞLU ve Orhan Alper ŞİRİN tarafından yürütülmüştür. Çalışmalara, M. Furkan BAYRAMOĞLU, Gökhan ULU ve Mert DELİBAŞ stajyer olarak katılmıştır.

Mekan kalıntısının sınırlarının belirlenmesinden sonra mekandaki mozağın yüzey temizliği gerçekleştirilmiştir. Kesme küp taşlar şeklindeki tesseralarla işlenmiş olan mozaik bir taban uygulamasıdır. Ölçülebildiği kadarıyla yaklaşık 2.85x5m. ölçülerinde olan mozaik ortalama 15m²'lik bir alanı kapsamakta olup dikdörtgen bir formdadır. Sıkıştırılmış toprak üzerine yerleştirilmiş avuç içi büyüklüğünde taşlar ve yer yer kiremit kırıklarıyla ilk katman oluşturulmuştur. Bu katmanın üzerinde kiremit parçacıkları içeren kireç bazlı bir harç katmanı bulunmaktadır. Tesseralar da yüzey seviyesindeki yatak harcı üzerine yerleştirilmiştir.

Mozaik genel olarak üç adet panodan ve panoları çevreleyen bordürden oluşmaktadır. Panolar ve bordürdeki geometrik ve bitkisel motifler kırmızı, yeşil, siyah, sarı ve beyaz olmak üzere renkli tesseralar kullanılarak işlenmiştir.

Mozağın güneybatısındaki ilk pano 1.75m. genişliğinde ve ölçülebildiği kadarıyla 1.83m. uzunluğundadır. Pano içerisinde karşılıklı olarak işlenmiş altıgen motifler ve ortalarında da kare motifleri bulunmaktadır. Altı sıra yatay ve altı sıra dikey olarak birbirlerine bağlantılı öbekler şeklinde işlenmiş olan bu motifler, güneybatısında bulunan briketten yapılmış depo/ahır yapısının altında kalmaktadır. Bu kısımdan itibaren mozağın uzantısı tam olarak takip edilememiş ancak briket yapının alt kısmı kazıldığında panonun yaklaşık 50cm. daha uzantısının bulunduğu gözlemlenmiştir.

Ortada yer alan ikinci panonun yarıya yakın kısmı tahribata maruz kalmış ve bu kısımların sonradan dolgu toprağıyla doldurulmuş olduğu görülmüştür. 1.85m. genişliğinde ve 1.92m. uzunluğunda olan panonun ortasında çok az bir kısmı kalmış yuvarlak bir bant motifi bulunmaktadır. Bu bant, hale motifini simgeliyor olmalıdır. Hale içinde yer alan yazının sadece "I" harfi okunabilmektedir. Bu motifin çevresinde 45x45cm. ölçülerinde kare formlu panolar sekizgen olacak şekilde yerleştirilmiştir. Kare panolardan üçü tamamen, ikisi yarıya dek tahribata uğramış olup ikisinde prizma motifi, üçünde Süleyman Düğümü motifi yer almaktadır. Panonun köşelerinde 25x80cm. ölçülerinde ikisi tahribe uğramış ve sağlam olan ikisinde de çapraz tarama ve buğday motifi işlenmiş eşkenar dörtgen panolar bulunmaktadır. Kare ve eşkenar panoların aralarındaki boşluklara da çeşitli geometrik motiflerin işlendiği üçgen panolar yer almaktadır.

Mozağın kuzeydoğusunda yer alan üçüncü panonun genişliği 1.87m.'dir. Panonun neredeyse tamamına yakını tahribata maruz kalmış olduğundan panoda işlenen motif tespit edilememiştir.

Birbirlerine paralel olarak 5cm. ara ile sıralanmış olan her üç pano 50cm. genişliğinde bir bordür ile çevrilidir. Bordür içerisinde dalgalı olarak uzanan sarmaşık dalı ve dal hizasında oluşan boşluklarda da sarmaşık yaprakları işlenmiştir.

Sonuç olarak; Mozağin ortasındaki ikinci panoda işlenen bant/hale motifinin ve bu motif çevresine yerleştirilmiş panoların işlenişinin oldukça benzeri, M.S. 5. yüzyıla ait Kuşlar Mozağı olarak adlandırılan bir örnekte karşımıza çıkmaktadır.² Mozağin bordüründeki sarmaşık dalı ve yaprak motifinin teknik ve işleniş açısından benzerini ise Hadrianoupolis'teki M.S. 5. – 6. yüzyıllara tarihlenen Kilise B'nin Güney Nef bordüründe ve yine Burdur İli, Gölhissar İlçesi, Yusufça Köyü'nde bulunan Erken Bizans Dönemi'ne ait bir kilise kalıntısının mozaik panosunda görmek mümkündür.³

Yunan ve Roma mozaik sanatı özelliklerini barındıran taban mozağı benzer örnekler ışığında değerlendirildiğinde, Erken Bizans Dönemi'nin M.S. 5. yüzyılına işaret etmekte olup mekan kalıntısı da bir kilisenin varlığını ön plana çıkarmaktadır. Amisos'ta M.S. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen mevsim mozağı⁴ ve birkaç örnek haricinde bugüne değin fazla bir mozaik örneği ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle Atakum'un Çatalçam Mahallesi'nde yer alan kilise kalıntısı, kentte M.S. 5. yüzyıla ait en erken kilise örneğini göstermesi açısından ve taban mozağı de Amisos'un diğer mozaik örnekleriyle işleniş açısından benzer bir etkinin varlığını ortaya koyması açısından önemli bir yere sahiptir.

Mozaik ve kilise kalıntısının çıkmış olduğu alan Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 24/08/2017 tarih ve 4670 sayılı kararıyla I. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiştir.

KAYNAKÇA

Konuşan Mozaikler 2011: *Hatay Konuşan Mozaikler*. Hatay Valiliği Yayın No: 8, Ankara.

Kılavuz, B. N. ve Çelikbaş, E. 2013: *Paphlagonia Hadrianoupolis'i*. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2/2, ss.159-214.

Şahin, D. 2004: *Amisos Mozağı*. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 103. Ankara.

URL 1:

<http://www.hatayarkeolojimuze.gov.tr/HatayMuzeWeb/faces/jsp/layouts/inventoryCollectionDetail.jsp?inventoryid=3764>

URL 2:

<http://www.burdurkulturturizm.gov.tr/TR,155650/yusufca-erken-bizans-kilisesi.html>

² Konuşan Mozaikler 2011: s.37; URL 1.

³ Kılavuz ve Çelikbaş 2013: s.165-168, foto.30; URL 2.

⁴ Şahin 2004: s.41.

Fotoğraf Levhası 1

Resim 1: Mozaik kurtarma kazısı çalışmaları.

Resim 2: Mozaik kurtarma kazısı çalışmaları.

Resim 3: Mozaik kurtarma kazısı çalışmaları.

Fotoğraf Levhası 2

Resim 4: Mozaik kurtarma kazısı çalışmaları.

Resim 5: Mozaik kurtarma kazısı

çalışmaları.

Resim 6: Mozaik kurtarma kazısı

çalışmaları.

Fotoğraf Levhası 3

çalışmaları.

Resim 7: Mozaik
kurtarma kazısı

Resim 8: Mozaik
kurtarma kazısı
çalışmaları.

çalışmaları.

Resim 9: Mozaik
kurtarma kazısı

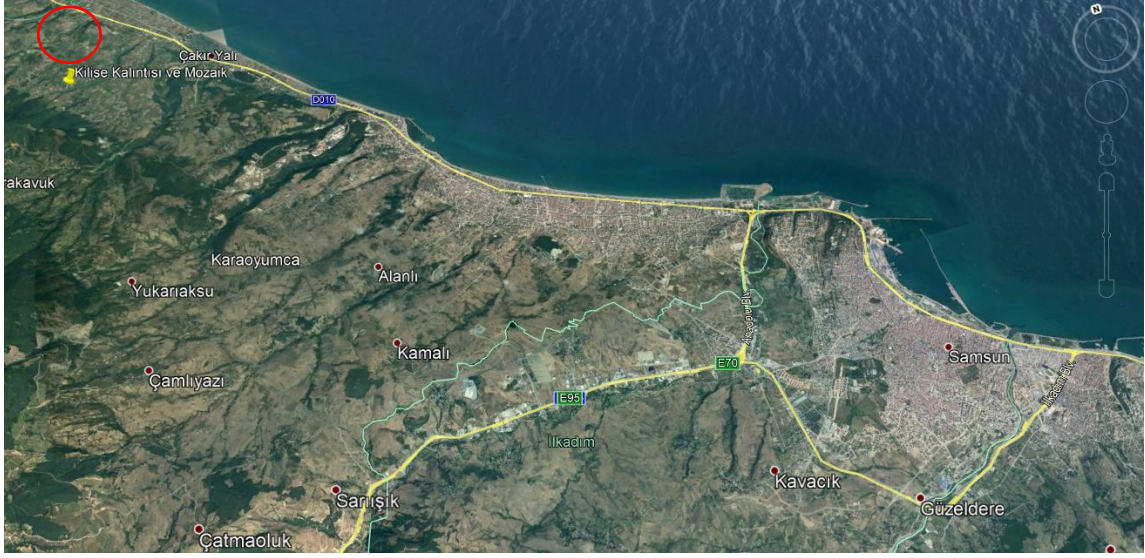

Resim 10: Mozaik kurtarma kazısı çalışmaları.

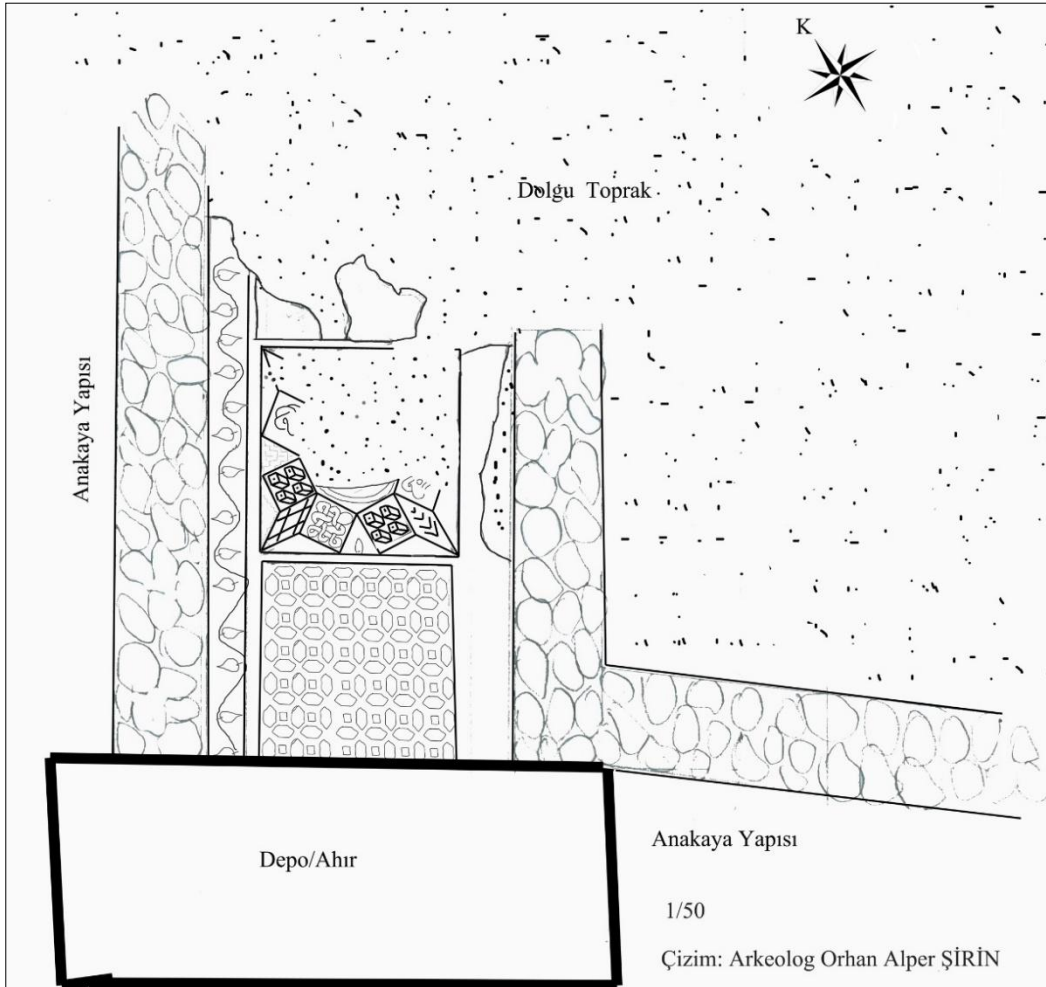

Resim 11: Mozaik panolarından ayrıntılar.

Harita 1: Kilise kalıntısı ve mozaikğin çıktığı olduğu konum (Kaynak: Google Earth'ten alıntıdır).

Çizim 1: Kilise kalıntısı ve mozaik alanının çizimi.